

РЕФЛЕКСИВНИЯТ ПАСИВ В БЪЛГАРСКИЯ И РУМЪНСКИЯ ЕЗИК – ФОРМИ И УПОТРЕБА¹

Марина Джонова, Биляна Михайлова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

В статията в сопоставителен аспект са представени возвратно-страдателните форми в българския и румънския езици. Разглеждат се формите, образувани по общата схема – с помощта на формообразуващите частици *се/се*, които съвпадат с кратките возвратни лични местоимения винителного падежа. Анализирани са случаи на употребяване на возвратно-страдателните форми, а също и някои различия в теоретичното описание в двата езици.

The article presents a contrastive study of reflexive passive forms in Bulgarian and Romanian. The particles *se/se* used for the formation of reflexive passive forms coincide with the short reflexive accusative pronoun in both languages. The use of reflexive passive is discussed, as well as some differences in the theoretical description of the passive in both languages.

Ключови думи: рефлексивен пасив, безличен рефлексив, балкански езици
Keywords: reflexive passive, impersonal reflexive, Balkan languages

В настоящото изследване са представени някои аспекти от употребата на възвратнострадателните форми в българския и румънския език. В съвременните балкански езици съществуват два формални модела за образуване на глаголни форми за страдателен залог – възвратнострадателни форми и причастнострадателни форми. При изследването на употребите на възвратния пасив е важно да се проследи доколко той има сходни употреби в двата езици при наличие на два формални модела при образуване на пасива.

Обикновено категорията залог се определя като отношението между глаголното действие и глаголното лице (вж. прегледът относно концепциите за залога у Nitsolova/Ницолова 2008: 228–233). Залогът е морфологична и неуниверсална категория – не всяка лексема и не във всеки език е представена от най-малко две формално различаващи се словоформи, които се съотнасят с различни диатези (Hrakovskiy/Храковский 2004:

---

¹ Изследването е направено в рамките на проекта „Балканските езици като еманация на етнокултурната общност на Балканите (типология на глагола)“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“, „Конкурс за финансиране на научни изследвания – 2017 г.“ (договор № ДН 20/9/11.12.2017 г.). Изказваме благодарност на Фонда.

505). При залога специализирани грамемии обозначават онези промени в основната диатеза на глаголната лексема, които не засягат пропозиционното ѝ значение (Mel'cuk/Мельчук 1993: 11), т.е. не променят семантичните роли.

Както е известно, за индоевропейския праезик първоначално се реконструират два залога: активен и среден (медиален), като медиумът най-вероятно е бил използван предимно за изразяване на физически функции на тялото (като *седя, лежа, скачам* и т. н.) и особено при афективни глаголи (Szemerényi 1996: 253). За основни негови функции се считат рефлексивността, реципрочността, антикаузативността и страдателността (по-скоро медиопасивността): въпреки че последната не е формализирана граматично със собствени морфемии в праезика². Страдателният залог е късна иновация в семейството, която редица индоевропейски езици развиват самостоятелно един от друг (Meier-Brügger 2003: 260), вероятно на базата на рефлексивната употреба на средния залог (Szemerényi 1996: 254). Отношението между рефлексив, медиум и пасив в балканските езици е подробно представено в изследването на Gencheva, Asenova/Генчева, Асенова (2006), като омонимия с пасива е налице само в 3 л. ед. и мн.ч.

Залогът на глагола в българския език е обект на редица изследвания (за подробен преглед вж. Parvev/Първев 1975, Nitsolova/Ницолова 1976, Kutsarov/Куцаров 2007). В част от тях се предлага цялостен модел на залога в българския език (Andreychin/Андрейчин 1976, Stoyanov/Стоянов 1976, Gramatika/Грамматика 1983, Nitsolova/Ницолова 2008). Други изследвания са насочени върху залоговата дефективност (Cholakova/Чолакова 1976, Barakova/Баракова 1981) или представят възможните диатезии в българския (Коева/Коева 2005). В голямата част от изследванията се примера наличието само на деятелен и страдателен залог в българския език (вж. напр. Stoyanov/Стоянов 1976, Gramatika/Грамматика 1983). Andreychin/Андрейчин (1976) посочва формални и семантични критерии за отделянето на трети залог – възвратно-средния. В концепцията на Nitsolova/Ницолова (2008) възвратния залог също така е отделен, като мотивирано е обособен и безличен залог, в който се включват безличните глаголи и безличните форми на глагола.

Св. Коева представя подробно случаите на граматическа омонимия за категориите време, вид и наклонение между същинските рефлексиви, същинските реципрочни глаголи, същинските опативни глаголи и пасивите със *се*. Важно е уточнението, че същинските се-пасиви имат форми само за 3 л. ед. и мн.ч., докато причастният пасив има форми за всички

---

² Куликов и Лавидас (Kulikov, Lavidas 2013: 116) стигат до заключението, че макар и праиндоевропейският да не е разполагал с морфемии за страдателен залог, за праезика могат да бъдат реконструирани пасивни синтактични шаблони (т.е. пасивна диатеза), изразени с неспециализирани за целта езикови средства.

лица. Се-пасивите се избягват, когато получателят на действието е одушевен. В този случай той може да бъде само неагентив и неекспертиентор. Когато субектът на изходния глагол е одушевен и агентивен, пасивното значение се употребява генерично и факултативната *от*-фраза не може да се появи (освен с обобщено значение) – напр. *Тревата не се газии през лятото* (Коева/Коева 2005). Трябва да се отбележи, че агентивният подлог включва в своята семантика освен лица и животни и съществителни, означаващи група от хора (*отбор, клас, група*), или съществителни, които означават място, на което работят (*фирма, завод, предприятие*) или живеят хора (*държава, град*), както и технологични устройства, които могат да бъдат агентивни в дадена ситуация (*компютър, телефон*). В изречения от типа на *Компютърът се включва/изключва по този начин* се-пасивът е възможен, тъй като е с генерично значение. Но за разлика от причастната форма в *Компютърът е включен/изключен* се-пасивът в изречението *Компютърът се включи/се изключи* не носи еднозначно пасивно значение във всеки контекст.

II. Пашов посочва причините за употребата на страдателен залог вместо деятелен – когато връзката на глаголното действие с получателя се оказва по-важна като по-актуална; когато говорещото лице не знае кой е вършителят на действието или по разни причини не иска да го назове. В научната литература употребата на страдателния залог е свързана с изразяването на авторска скромност (*както вече беше посочено* вм. *както вече посочих*). В канцеларско-административният стил употребата на страдателна форма вместо повелителна за 2 л. се постига учтивост при оформянето на искания, молби, заповеди (срв. *Сумата да се заплати в десетдневен срок* вм. *Заплатете сумата...*) (Pashov/Пашов 1989: 165–166). Посочените наблюдения очертават няколко особености на употребата на възвратнострадателните форми. От една страна, в повечето случаи възвратнострадателните форми се образуват от лични преходни глаголи, т.е. говорещият избира как да оформи изказването си – в деятелен или в страдателен залог. Това е свързано с различното представяне на информацията. Когато в изречението са изразени и вършителят, и получателят на действието, употребата на страдателен залог е свързана с представянето на получателя на действието като топик на изказването – това, за което се говори в даденото изказване (напр. *Това списание се издава от нашето издателство*). Когато вършителят на действието се подразбира или не е важно да се посочи конкретен вършител, страдателният залог се използва, за да се акцентира върху резултата от действието (*Списанието се издава в Пловдив.; Заповедта вече е подписана.; Пратката е доставена преди два дни.; Заявката ще бъде изпълнена в срок.; Въз основа на разгледаните примери може да бъде направено следното заключение*). Възвратнострадателните форми имат подобна употреба, но не винаги може да се

използват в същия контекст като причастнострадателните форми – срв. *Въз основа на разгледаните примери може да бъде направено/ се направи следното заключение, но ?Заповедта се подписа, ?Пратката се достави.* Когато се представят необходими или възможни действия, е възможна употребата и на двете форми – *Пратката трябва да бъде доставена/се достави на този адрес.*

Възвратнострадателните форми в българския и в румънски език се образуват, като към глаголната форма за деятелен залог се добави формообразуващата частица *се* в бълг., *se* в рум., която исторически и формално съвпада с кратката форма на възвратното местоимение. Това е особеност, характерна за славянските и за романските езици. Форми за страдателен залог имат само преходните глаголи, като в българския език страдателни форми имат глаголите от св. и от несв. вид. Не всички преходни глаголи обаче могат да имат форми за страдателен залог. Някои изследвания, които показват, че семантиката на глагола също може да е причина за залогова дефективност, т.е. някои преходни глаголи в деятелен залог нямат форми за страдателен и/или възвратен залог или образуват само единия вид страдателен залог (вж. Barakova/Баракова 1981). П. Баракова посочва, че подобна дефективност е налице при глаголи като *имам, виждам, чувам, слушам, помня, зная.* Например *помня* образува страдателно причастие, но не образува причастнострадателни форми. В румънския език също се отбелязва наличието на залогова дефективност по отношение на пасива при глаголи като *a avea* ‘имам’, *a putea* ‘мога’, *a vrea* ‘искам’. Някои глаголи се употребяват в пасив само в 3 л., което се определя от тяхното лексикално значение: *a conspecta* ‘конспектирам’, *a produce* ‘произвеждам’, *a secera* ‘жъна със сърп’, *a semăna* ‘сея’, *a treiera* ‘разделям, отсявам’.

Влияние оказва и видът на глагола. Например *виждам* образува предимно възвратнострадателни форми (*не се вижда нищо*), причастнострадателните му форми се срещат по-рядко (*Всеки гледаше да се нареди така между колоните, че да вижда лицето на царицата и добре да **бъде виждан** и от нея самата*). Глаголът от св.в. *видя* пък се среща предимно в причастнострадателни конструкции (*Ще ми се документът да **бъде видян** от експерти, които да проверят неговата автентичност*).

Върху употребата на възвратнострадателните форми влияе също така стремежът към избягване на омонимия с възвратни, взаимни и средни глаголи и свързаните с това ограничения върху изреченията с одушевен получател на действието в подложна позиция (Gencheva, Asenova/Генчева, Асенова 2006, Gramatika/Грамматика 1983: 245). Наличието на съответен среден глагол често е причината за дефективност по отношение на пасива – срв. *Интересува ме този проблем. Интересувам се от този проблем.* Съществуват обаче и глаголи като *правя*, които образуват и двата

вида страдателни форми – *Този запис е правен от двама специалисти от „Джон Хопкинс“*; *Преди години бъдещите готвачи се учеха предимно как се прави мусака*, въпреки наличието на среден глагол *правя се* със значение ‘давам вид, преструвам се, че съм някакъв или че върша нещо’ (RBE 1977–2015/RBE 1977–2015). Докато при страдателната форма *прави се* подлогът най-често е неодушевен, при средния глагол *правя се* подлогът е одушевен и обикновено има още един аргумент – предложна фраза с предлога *на* (*правя се на някакъв, на нещо*) или подчинено изречение, въведено със съюза *че* (*правя се, че те слушам*). Това още веднъж потвърждава факта, че лексикалното значение на глагола оказва влияние върху възможностите за образуване на форми за страдателен залог. При разлика в аргументната структура и значението на средния глагол, не е налице дефективност по отношение на пасива при съответния преходен глагол. В други случаи наличието на среден глагол позволява само генерична/модална употреба на възвратнострадателните форми (срв. *Разхождам кучето, Разхождам се в парка, Тук не се разхождат кучета*).

Двата вида форми за страдателен залог се различават не само по начина на образуване, но и семантично – докато причастнострадателните форми поставят акцента върху резултата от действието, възвратнострадателните форми представят действието в неговото протичане. Причастнострадателните форми могат да означават и повтарящи се действия (*Въпреки че неведнъж от екипа на предаването попадат в неприятни ситуации, биват нападани, заплашвани по време на снимки, те не си позволяват излишни емоции*). Възвратнострадателните форми могат да имат и модално значение, когато са употребени генерично (*До сградите на Университета ще се допускат само новоприетите студенти*).

Традиционната граматика разглежда три вида залог в румънския език (Leah 2015). Когато действието се извършва от граматичния подлог, е налице деятелен залог (актив). Смята се, че това е немаркираният член на категорията (*Simona desenează*. ‘Симона рисува’). Пасивът показва, че граматическият подлог търпи действието, извършено от логическия подлог (изразен с агентивно допълнение ‘*complement de agent*’):

Simona (подлог/агнс в им.п.) *a desenat* (актив) *pădurea* (пряко доп./пациенс във вин.п.) → *Pădurea* (грам. подлог/пациенс в им. п.) *a fost desinată* (пасив) *de (către) Simona* (логически подлог, *complement de agent*/агнс във вин. п.).

Специфично за пасива в румънския език е, че се реализира посредством две синтактични конструкции:

- a. синтагма със спомагателния глагол съм *a fi* ‘съм’ и минало причастие;
- b. синтагма с възвратното местоимение *se*, която се развива от изходен активен глагол с размяна на синтактичните позиции на подлога и допълнението.

Vânzătorul a vândut repede florile. ‘Продавачът продаде бързо цветята.’ (актив) → *Florile s-au vândut repede de (către) vânzătorul.* ‘Цветята бяха продадени бързо от продавача.’ (пасив).

В романските езици са налице ограничения при изразяването на агенса в рефлексивни пасивни конструкции в сравнение с причастните конструкции, срв. например във френски:

Cette ville a été construite rapidement par Saint Louis. ‘Този град беше построен бързо от Сен Луи.’

Cette ville s’est construite rapidement [*par ???]. ‘Този град се построи бързо’

Обикновено агенсът не се изразява експлицитно в изреченията с рефлексивен пасив. Подлогът при тях най-често е неодушевен, но се срещат и примери с одушевен получател на действието, когато няма възможност за смесване с рефлексива: *Le coupable se jette dans l’eau* ‘Виновният се хвърля във водата’ е различно от *Le coupable est jeté dans l’eau* ‘Виновният е хвърлен във водата’ (Grevisse 2008: 999).

Както посочва Грьовис, при пасивните прономинални конструкции от типа на *La maison se construit* ‘Къщата се строи’ действието е незавършено, в развитие (Grevisse 2008: 999). Набляга се на процесуалността. За разлика от френския език, в който вършителят на действието обикновено не е изразен експлицитно, в българския и в румънския той може да бъде изразен, когато с глаголната форма се изразява процес – *Къщата се строи (от опитни строители); Casa se construiește (de constructori cu experiență).*

Подлогът при се-пасива не може да бъде одушевен при представяне на конкретни действия. Ограничение по отношение изразяването на вършителя на действието е налице при рефлексивните пасивни конструкции с генерично значение:

Regulile se învață. ‘Правилата се учат.’

За разлика от случаите, в които рефлексивният пасив означава конкретен процес, при генеричната употреба подлогът може да бъде одушевен (вж. Коева/Коева 2005):

В университета не се допускат студенти без студентска книжка.

Колкото по-дълго се кърми едно бебе, толкова по-здраво ще е то.

Значителна част от оборота се укрива.

Cântăreții se văd la televizor. (Stoyanova 1990: 74) ‘Певците се виждат по телевизията.’

Copilul se alăptează la ore fixe. (Stoyanova 1990: 74) ‘Детето се кърми в точни часове’

În România, milioane de oameni nu se văd, nu se aud, nu-și scriu părerile pe Facebook... ‘В Румъния милиони хора не се виждат, не се чуват, не пишат мненията си във Facebook’

Adevărații oameni se văd acum, în condițiile grele. ‘Истинските мъже се виждат сега, в тежки условия.’

Nu se admit postările xenofobe sau cele discriminatorii. ‘Не се допускат ксенофобски или дискриминационни постове.’

При причастните пасиви от типа на *La maison est construite* действието е завършено. Както във френски, така и в български и в румънски при причастния пасив вършителят на действието се изразява с агентивно допълнение:

Kъщата е построена (от опитни строители).

Casa este construită (de constructori cu experiență).

В румънския език също като в българския се смята, че е налице и възвратен залог (рефлексив), при който действието излиза от субекта и се връща върху него, т.е. субектът съвпада с обекта. Образува се с помощта на неударените форми на възвратните местоимения във винителен и дателен падеж. Отделянето на рефлексива като самостоятелен залог в румънски е свързано с формалния показател *se/și*, като той обединява няколко употреби на рефлексивните форми. *Обективният рефлексив* изразява съвпадение между субекта и обекта на действието:

Simona se spală ‘Симона се мие.’

Simona își pregătește de mâncare. ‘Симона си приготвя нещо за ядене.’

Реципрочният рефлексив означава, че са налице поне двама вършители, които изразяват действието един спрямо друг:

Simona și Ana se salută. ‘Симона и Ана се поздравяват.’

Alex și Paul își strâng mâna. ‘Алекс и Пол си стискат ръка.’ (датив);

Тук се включва и *пасивният рефлексив*, при който *se* е формален показател за пасивна форма, при която в подложната позиция е обектът на действието:

Regulile se învață. ‘Правилата се учат.’

Динамичният рефлексив в румънската граматика изразява интензивното участие на субекта в извършването на действие и съответства на т.нар. средни глаголи в българската граматика:

Simona se gândește la vacanță. ‘Симона (си) мисли за ваканцията.’

Средните глаголи с неодоушевен агенс в румънски се разглеждат като *евентивен рефлексив*, който изразява промяна в състоянието на субекта. Тази черта се проявява и в активни конструкции:

Frunzele se îngălbenesc. ‘Листата пожълтяват.’

Frunzele îngălbenesc. ‘Листата пожълтяват.’

При *безличния рефлексив* глаголната група с рефлексивно местоимение изразява действие с общ, неопределен субект, проявява се само в 3 л., ед. ч., а следващото изречение е субектно:

Se zvonește că vom vizita Londra. ‘Говори се/носи се слух, че ще посетим Лондон.’

При посесивния рефлексив граматичният подлог е маркиран като притежател с помощта на възвратното дателно местоимение:

El își face tema. ‘Той си прави/пише темата.’

При сравнение с българския език може да се отбележи, че този подход е най-близо до концепцията на Andreychin/Андрейчин (1976), в която залоговите форми са класифицирани според формалния критерий, но в неговата класификация, както в повечето концепции за залога в българския език, рефлексивният пасив и безличният пасив се разглеждат в рамките на пасива. В румънския език има повече средни глаголи с неодоушевен подлог от типа на *Frunzele se îngălbenesc*. Този тип глаголи са характерни и за българския, макар и в по-слаба степен (напр. *Каруцата спря/се спря на пътя*, *Листата на дърветата жълтеят/се жълтеят*).

В новото издание на GLR (I 2005: 481) са представени две залогови опозиции:

активен ↔ пасивен залог и *активен ↔ безличен* залог

Активът описва ситуацията от гледна точка на субекта, пасивът – от гледна точка на обекта, а безличният залог – от гледна точка на процеса: *Zilnic se descoperă ceva nou.* ‘Всеки ден се открива нещо ново’. При този подход рефлексивът не се разглежда като диатеза, тъй като е хетерогенна категория. Например безличната диатеза и рефлексивният пасив се реализират с морфологичния маркер *se*. Всъщност местоимението *se* е маркер за рефлексивна диатеза, когато не допуска редупликация, например (Leah 2015: 251):

Eu mă uit în oglindă. ‘Гледам се в огледалото’

Специфично за румънския е, че глаголът *a uita* в активна форма означава ‘забравям’, а в рефлексивна форма *a se uita* ‘гледам’.

Eu mă gândesc la vacanță. ‘Мисля за ваканцията.’

За сравнение в случаи като *El se spală pe față.* ‘Той си мие лицето’ местоимението може да бъде редуплицирано *El te spală pe tine pe față.* ‘Той ти мие на тебе лицето’. Така се отделя нов тип диатеза – *прономиналната*, в случаите, в които рефлексивното местоимение може да бъде заменено с лично.

Опозицията актив – пасив е характерна единствено за транзитивните глаголи, тъй като е семантично несъвместима с интранзитивните.

Може да се обобщи, че в различните теоретични изследвания пасивният рефлексив и безличният рефлексив се разглеждат като част от пасива (по семантичен признак), или като част от рефлексива (по формален признак). Общото в значението на тези форми е отстраняването на агенса от подложната позиция. При пасивния рефлексив подложната позиция се заема от получателя на действието, като той най-често е неодоушевен. Когато получателят на действието е одоушевен и вършителят на действието не е изразен експлицитно, се предпочита употребата на причастнострада-

телните форми с цел избягване на омонимията със съответните възвратни или средни глаголи. Пасивният рефлексив се образува от преходни глаголи с пълна парадигма на категорията лице, но има форми само за 3 л. ед. и мн.ч.

Безличният рефлексивен пасив се образува както от непреходни глаголи, така и от преходни, но акцентът е върху самото действие, а не върху неговия получател. При него не е възможно експлицитно изразяване на вършителя на действието с агентивно допълнение.

Така не се меси.

Много се харчи за реклама.

Едно е ясно – тази нощ няма да се спи.

Cum se coace cu forme din silicon? ‘Как се пече в силиконови форми?’

Безлични пасиви са характерни и за другите романски езици:

итал. *Finalmente il caldo si è attenuato e si respira leggermente!*

‘Накрая жегата се смекчи и се диша леко’.

исп. *Al final el calor se ha atenuado y se respira con más facilidad.*

Но романските езици не представляват хомогенна група в това отношение. Във френски при безличната конструкция е задължително наличието на третолично местоимение в подложната позиция, с което се обозначава човешко същество:

Finalment la chaleur s’est atténuée et on respire légèrement.

За българския, румънския, а и за част от романските езици е характерно наличието и на каузативни конструкции (*шия си, подстригвам се*), които се образуват с възвратното местоимение и означават, че субектът получава върху себе си положително или неутрално действие:

Vreau să mă tund și în orașul meu sunt numai doi frizeri! ‘Искам да се подстрижа, а в града ми има само двама фризьори!’

Da, sigur o să mă vaccinez când o să fie posibil, fiindcă vreau să se termine odată cu această pandemie! ‘Да, определено ще се ваксинаiram, когато е възможно, защото искам да се свърши тази пандемия!’

итал. *Non mi vaccino contro Covid-19.* ‘Не се ваксинаiram срещу Ковид-19’

исп. *Se vacunan más mujeres que hombres.* ‘Ваксинаират се повече жени, отколкото мъже’

За разлика от тях във френския език конструкцията включва и експлицитно изразяване на каузацията с глагола *faire: se faire vacciner*, подобно на англ. *get vaccinated*. Nitsolova/Ницолова (2008: 244) посочва, че каузативновъзвратните глаголи в българския език са много малка група глаголи със *се, си*, в които глаголното лице може да се представи не като актор, а като каузатор, ставащ причина за действието, което друг върши, напр. *Утре ще си вадя зъб; Мария си шие при моята шивачка палто; Стоян ще се оперира след два дни; Отивам да се снимам за паспорт.*

В заключение може да се каже, че в българския и в румънския език рефлексивният пасив и безличният рефлексив имат сходна употреба. Факторите, които влияят при употребата на рефлексивния пасив, са конкретно/генерично значение на формата; одушевен/неодушевен получател на действието; възможност за експлицитно изразяване на вършителя на действието; глаголното лице; избягването на омонимия с възвратните, взаимните, опативните и средните глаголи. При пасивния рефлексив подложната позиция се заема от получателя на действието, като той най-често е неодушевен. Подлогът може да бъде и одушевен, но само при генерична употреба на пасива. Вършителят на действието може да се изрази с агентивно допълнение с предлога *om/de*, когато със страдателната форма се изразява конкретен процес или дейност. От преходни и от непреходни глаголи и в двата езика се образува безличен пасивен рефлексив, като в този случай акцентът не се поставя върху получателя на действието, а върху самото действие. При безличния рефлексив не е възможно експлицитното изразяване на агентивното допълнение. Съществуват разлики в теоретичните подходи при определянето на залоговата характеристика на разглежданите форми, но при съпоставителното им изследване се наблюдава значително сходство.

REFERENCES/ БИБЛИОГРАФИЯ

- Andreychin, L. 1976. Zalogat v balgarskata glagolna sistema. – In: *Pomagalo po balgarska morfologia. Glagol*. Sofia: Nauka i izkustvo, 60–76. [Андрейчин, Л. 1976. Залогът в българската глаголна система. – В: *Помагалo по българска морфология. Глагол*. София: Наука и изкуство, 60–76.]
- Barakova, P. 1981. Pasiv i glagolna leksika. – V: *Balgarski ezik*, 1/1981, 3–12. [Баракова, П. 1981. Пасив и глаголна лексика. – В: *Български език*, 1/1981, 3–12.]
- Cholakova, Kr. 1976. Kam vaprosa za zaloga v balgarskia ezik. – In: *Pomagalo po balgarska morfologia. Glagol*. Sofia: Nauka i izkustvo, 94–103. [Чолакова, Кр. 1976. Към въпроса за залога в българския език. – В: *Помагалo по българска морфология. Глагол*. София: Наука и изкуство, 94–103.]
- Gencheva, Zl., P. Asenova. 2006. Refleksiv i medium v balkanskite ezitsi. – V: *Ezikovedski izsledvania v chest na 75-godishninata na st.n.s. I st. d.f.n. Yordan Penchev*. Sofia: Artgraf, 442–454. [Генчева, Зл., П. Асенова. 2006. Рефлексив и медиум в балканските езици. – В: *Езиковедски изследвания в чест на 75-годишнината на ст.н.с. I ст. д.ф.н. Йордан Пенчев*. София: Артграф, 442–454.]
- GLR 2005 I: *Gramatica limbii române. Vol. I. Cuvântul*. București: Editura Academiei Române.
- Gramatika 1983: *Gramatika na savremennia balgarski knizhoven ezik. T. 2 Morfologia*. Sofia: Izdatelstvo na BAN. [Грамматика 1983: *Грамматика на съвременния български книжовен език. Т. 2 Морфология*. София: Издателство на БАН.]

- Grevisse, M., A. Goosse. 2008. *Le bon usage: grammaire française: Grevisse, langue française*. Paris: Duculot; Bruxelles: De Boeck & Larcier.
- Hrakovskiy, V. S. 2004. Kontseptsia diatez i zalogov (ishodnye gipotezy — ispytanie vremenem). – V: Hrakovskiy, V. S., A. A. Melychukov, S. Yu. Dmitrenko (otv. red.), *40 let Sankt-Peterburgskoy tipologicheskoy shkole*. 505–519. Moskva: Znak. [Храковский, В. С. 2004. Концепция диатез и залогов (исходные гипотезы — испытание временем). – В: Храковский, В. С., А. А. Мельчук, С. Ю. Дмитренко (отв. ред.), *40 лет Санкт-Петербургской типологической школе*. 505–519. Москва: Знак.]
- Koeva, S. 2005. Sintaktichno i semantichno opisane na diatezite v balgarskia ezik. – V: *Balgarsko ezikoznanie*, t. 4, Sofia: Izdatelstvo na BAN. [Коева, С. 2005. Синтактично и семантично описание на диатезите в българския език. – В: *Българско езикознание*, т. 4, София: Издателство на БАН, 182–231.]
- Kulikov, L., N. Lavidas. 2015. Reconstructing passive and voice in Proto-Indo-European. – In: Kulikov, L., N. Lavidas (eds.), *Proto-Indo-European Syntax and its Development*. 101–24.
- Kutsarov, I. 2007. *Teoretichna gramatika na balgarskiya ezik. Morfologia*. Plovdiv: Universitetsko izdatelstvo „Paisiy Hilendarski“, 277–497. [Куцаров 2007: Куцаров, И. *Теоретична граматика на българския език. Морфология*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“.]
- Leah, C. 2015. Complexitatea diatezei în limba română. – In: *The Proceedings of the „European Integration – Between Tradition and Modernity“ Congress*, 6, Tîrgu-Mureş: Editura Universităţii „Petru Maior“, 248–253.
- Meier-Brügger, M., M. Fritz, M. Mayrhofer. 2003. *Indo-European Linguistics*. Berlin: De Gruyter.
- Mel’cuk, I. A. 1993. The inflectional category of voice: towards a more rigorous definition. – In: Comrie, B., and M. Polinsky (eds.), *Causatives and Transitivity*. 1–46. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Nitsolova, R. 1976. Balgarskiyat glagol (obzor). – In: *Pomagalo po balgarska morfologia. Glagol*. Sofia: Nauka i izkustvo, 7–22. [Ницолова, Р. 1976. Българският глагол (обзор). – В: *Помогало по българска морфология. Глагол*. София: Наука и изкуство, 7–22.]
- Nitsolova, R. 2008. *Balgarska gramatika. Morfologia*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“. [Ницолова, Р. 2008. *Българска граматика. Морфология*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.]
- Parvev, Hr. 1975. *Ocherk po istoria na balgarskata gramatika*. Sofia: Nauka i izkustvo. [Първев, Хр. 1975. *Очерк по история на българската граматика*. София: Наука и изкуство.]
- Pashov, P. 1989. *Prakticheska balgarska gramatika*. Sofia: Narodna prosveta. [Пашов, П. 1989. *Практическа българска граматика*. София: Народна просвета.]
- RBE 1977–2015: *Rechnik na balgarskia ezik*. Sofia: Institut za balgarski ezik, 1977–2015. [РБЕ 1977–2015: *Речник на българския език*. София: Институт за български език, 1977–2015.] <http://ibl.bas.bg/rbe/>
- Stoyanov, St. 1976. Zalog na balgarskia glagol. – In: *Pomagalo po balgarska morfologia. Glagol*. Sofia: Nauka i izkustvo, 77–93. [Стоянов, Ст. 1976. Залог на българския

глагол. – В: *Помагало по българска морфология. Глагол*. София: Наука и изкуство, 77–93.]

Stoyanova, D. 1990. Temporal and aspectual motivation in the uses of the passive voice in Bulgarian and Romanian. – *Revue roumaine de linguistique*, 35 (1), 71–81.

Szemerényi, O. 1996. *Introduction to Indo-European Linguistics*. Oxford: Oxford University press.